

ТЕМА 3.1. ПРАВОВІ АСПЕКТИ
СТВОРЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО
ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗДІЙСНЕННЯ
ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Поняття та види підприємницької діяльності у сфері туризму
- Туристичний бізнес здійснюється у межах відповідної організаційної форми. **Форма туристичного бізнесу** - це система правових норм, що визначає внутрішні стосунки між партнерами по підприємству, а також взаємовідносини цього підприємства з різними суб'єктами туристичного ринку та органами державного управління. Усе різноманіття підприємницьких структур у туризмі є проявом видових відмінностей двох організаційних форм підприємництва: індивідуальної та колективної.

- Вибір форми туристичного бізнесу залежить від наступних об'єктивних умов:
- напрям діяльності,
- наявність фінансових коштів,
- стан ринкової кон'юнктури.
- На думку більшості вітчизняних науковців, фактори, що впливають на вибір організаційно-правової форми туристичного бізнесу, умовно поділяються на загальні та індивідуальні.

- **Загальні фактори** стосуються безпосередньо туристичної діяльності. До них належать: складність утворення (реєстрації) підприємства, заплановані масштаби та капіталомісткість обраного виду діяльності, прогнозовані темпи розвитку бізнесу, особливості надання податкових та інших пільг, державне регулювання мінімального розміру статутного капіталу підприємств та ін.
- **Індивідуальні фактори** мають безпосереднє відношення до самого підприємця: розмір наявного (можливого) стартового капіталу, індивідуальні особливості підприємця (схильність до індивідуальної або колективної діяльності), рівень професіоналізму підприємця, ставлення підприємця до комерційних ризиків та особистої майнової відповідальності щодо зобов'язань.

- Аналіз цих факторів дозволяє обрати організаційно-правову форму індивідуального або колективного туристичного бізнесу в залежності від можливостей підприємця та правових норм чинного законодавства. В результаті можна заснувати туристичне підприємство (юридичну особу) та одержувати прибуток від його діяльності або здійснювати індивідуальну підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи
- **Індивідуальний туристичний бізнес** - це діяльність, якою одноосібно займається фізична особа, вона відповідно одержує прибуток та відповідає по зобов'язаннях. Здійснювати підприємництво в туризмі можуть лише дієздатні громадяни, тобто ті особи, які спроможні самостійно здійснювати юридичні дії, укладати угоди та виконувати їх, придбавати майно, користуватися та розпоряджатися ним, відповідати за шкоду, заподіяну іншим особам. Зазначимо, що цивільна дієздатність в Україні виникає в повному обсязі з настанням повноліття.

- Індивідуальний підприємець у туризмі може працювати на платній основі в будь-яких сторонніх організаціях, якщо тільки цю роботу або посаду не заборонено поєднувати з підприємництвом. На відміну від юридичних осіб, майно підприємства без утворення юридичної особи може переходити в спадщину та за заповітом.

- Розглянемо переваги індивідуального підприємництва в туристичному бізнесі. Головний позитив: це - найпростіша форма ведення бізнесу, тому в країнах з ринковою економікою індивідуальні підприємці становлять більшу частину порівняно з іншими формами організації бізнесу. Популярність індивідуального підприємництва обумовлена не тільки простотою організації та оформлення, але й рядом існуючих додаткових переваг: сильною мотивацією, оперативністю та гнучкістю.
- Будучи одноосібним власником, індивідуальний підприємець привласнює весь отриманий в результаті господарської діяльності прибуток, що вже є потужним стимулом для ефективного ведення бізнесу. Крім того, безпосередня причетність до управлінської діяльності не тільки призводить до особистого задоволення, але й сприяє підвищенню соціального статусу власника туристичного підприємства у суспільстві. Усе це створює потужні стимули для підприємницьких ініціатив.

- Індивідуальні підприємці у сфері туризму максимально орієнтовні на ринковий попит. Безпосередньо працюючи зі споживачами (туристами) та постачальниками, вони здатні швидко реагувати на незначні коливання кон'юнктури на туристичному ринку. Здійснюючи виробництво у незначних масштабах, вони можуть швидко переорієнтувати його на випуск більш конкурентоспроможних послуг. Оперативність та гнучкість - це найважливіші переваги індивідуального підприємництва.
- Разом з тим, індивідуальний туристичний бізнес має істотні недоліки.
- По-перше, індивідуальний підприємець не має достатніх потужностей організувати велике виробництво туристичних продуктів і послуг, тому що його фінансові можливості вкрай обмежені. Закуповуючи ресурси невеликими партіями, він змушений платити за них більш високу ціну. Обмежені його можливості й у отриманні економії від масштабу виробництва. Усе це призводить до більш високих витрат виробництва туристичних послуг та знижує конкурентоспроможність індивідуального підприємництва.

- По-друге, здійснення однією людиною різних функцій - управлінської, постачальницької, фінансової, маркетингової та кадрової - знижує ефективність загального керівництва як через надмірне навантаження, так і через нестачу професійних знань. Залучення ж до розв'язання цих питань сторонніх осіб або організацій призводить до зниження мотивації та розосередження відповідальності, що є небажаним для індивідуального підприємця.
- Але найбільшим недоліком індивідуальної форми туристичного бізнесу є повна господарська відповідальність підприємця, що робить його заручником своєї справи. У правовому відношенні підприємець відповідає не тільки активами бізнесу, але й усім своїм майном та у випадку несприятливого результату справ може його позбутися. Ризик дуже високий, і це об'єктивно стримує новаторські можливості індивідуального підприємництва

- Необхідно відзначити, що індивідуальний бізнес однаково корисний як для кожного громадянина окремо, так і для туризму та економіки країни загалом, тому в усьому світі він цілком справедливо отримав державне визнання та підтримку. Мале підприємництво у туризмі є таким джерелом розвитку, від якого Україна не може відмовитися ні зараз, ні в майбутньому. Завдяки ньому розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше йде структурна перебудова, розширюється ринок туристичних продуктів і послуг, підвищується експортний потенціал країни.
- Велике значення має здатність індивідуального бізнесу розширювати сферу застосування праці, створювати можливості не тільки для працевлаштування, але й для підприємницької діяльності населення, розгортання його творчих сил та використання вільних виробничих потужностей. Індивідуальний туристичний бізнес знижує соціальну напруженість, що виникає в результаті зростання безробіття, сприяє зміцненню економіки невеликих міст та селищ, згладжує відмінності між центром і провінцією, вирівнює інтелектуальний рівень та спосіб життя населення. Отже, у малому туристичному бізнесі приховуються значні резерви, які можна ефективно використовувати в Україні.

- Наразі внесок індивідуального туристичного бізнесу в економіку нашої держави є дуже низьким. Пояснюється це рядом причин.
- 1. Недостатня державна підтримка індивідуального бізнесу. Сектор індивідуального підприємництва - це нестала підприємницька структура, вона цілком залежить від ринкових коливань та потребує постійної державної підтримки. Якщо в окремих країнах бюджетне фінансування малого бізнесу - це норма, то в Україні така підтримка зводиться лише до системи пільгового оподаткування індивідуальних підприємців.
- 2. Різні фонди розвитку та підтримки малого туристичного бізнесу реальної допомоги індивідуальним підприємцям не надають, а останні вкрай потребують інформаційного обслуговування, підготовки кадрів, пільгового банківського кредитування та іншої допомоги.
- 3. Низький рівень фінансово-кредитної підтримки індивідуальних підприємців з боку держави за допомогою прямих і гарантованих позик, хоча в розвинених країнах світу суттєва допомога надається тим індивідуальним підприємцям, хто лише починає свою діяльність у туристичному бізнесі, особливо якщо це відбувається у сільській місцевості.

- Вищезгадані проблеми призводять до низької конкурентоспроможності індивідуальних підприємців у туризмі та обмежують сфери їх діяльності. Розвиток індивідуального бізнесу відбувається в Україні лише в посередницькій сфері, а також у галузях, що не вимагають значних капітальних вкладень та дають швидку віддачу інвестицій.
- Проте економіка туризму не може базуватися тільки на індивідуальному підприємстві. Колосальні масштаби сучасного виробництва туристичних послуг обумовлені насамперед існуванням колективного підприємства, яке в свою чергу сприяє розвитку і малого туристичного бізнесу.
- Колективний туристичний бізнес - це діяльність, якою займається підприємство, зареєстроване в якості юридичної особи. Юридична особа має у власності, господарському веденні або оперативному управлінні відособлене майно, відповідає цим майном за всіма зобов'язаннями, може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права, мати обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді.

- Туристичні підприємства мають більше підстав, аніж індивідуальні підприємці, розраховувати на великі досягнення у бізнесі, оскільки мають ряд суттєвих переваг:
- - спроможні через наявність вільних обігових коштів купувати новітню дорогу техніку та обладнання для автоматизації роботи офісу;
- - мають можливість в процесі збільшення обсягів виробництва знижувати собівартість та підвищувати якість туристичних послуг;
- - можуть проводити за рахунок концентрації капіталу широкомасштабні маркетингові та наукові дослідження;
- - здатні за допомогою внутрішньої спеціалізації та кооперації підвищувати загальний рівень кваліфікації власного персоналу, збільшувати завантаження обладнання, скорочувати витрати по складських і транспортних операціях тощо.

- Але не слід вказувати тільки позитивні сторони колективного туристичного бізнесу, тут є також свої недоліки. Так, при функціонуванні туристичного підприємства в Україні виникає багато проблем обумовлених, насамперед, недосконалістю податкового законодавства - податкові платежі туристичних організацій набагато більше, ніж у індивідуальних підприємців.
- Крім того, робота в команді має свої плюси та мінуси. З одного боку, делегування повноважень, обов'язків і відповідальності суттєво спрощує процедуру управління туристичним бізнесом, особливо якщо власники є фахівцями у різних галузях знань: економісти, фінансисти, бухгалтери, юристи, промисловці та ін. З іншого боку, робота в команді не завжди буває злагодженою, іноді можуть виникнути розбіжності щодо прийняття важливих управлінських рішень, наприклад з питань розподілу прибутку підприємства, що негативно позначається на ефективності бізнесу, а іноді призводить до ліквідації туристичної організації

- Не менш важливий фактор - складність бухгалтерського обліку, а також процедура заповнення та подання у податкову інспекцію різних форм звітності. Існують й інші труднощі колективного бізнесу. Наприклад, наявність статуту суттєво обмежує свободу дій підприємства. Реєстрація, реорганізація, а також ліквідація юридичної особи є набагато складнішою, ніж у індивідуального підприємця. Доволі ускладненою є процедура емісії цінних паперів.
- Зазначені труднощі та важка соціально-економічна ситуація в Україні стримують зростання колективного бізнесу. Проте кількість зареєстрованих підприємств практично у всіх сферах туристичного бізнесу неухильно зростає. Обмежена солідарна відповідальність, визнання та довіра у суспільстві (великим підприємствам з відомим туристичним брендом набагато більше довіряють споживачі) є потужними стимулами розвитку колективного туристичного бізнесу в нашій країні.

Державна реєстрація туристичного підприємства

- Для здійснення господарської діяльності на території України необхідно мати статус юридичної особи або фізичної особи-підприємця. Для цього здійснюється реєстрація підприємств у відповідних органах державної влади. Як вже зазначалося, основними суб'єктами, які здійснюють виробництво та реалізацію товарів і послуг на туристичному ринку, є індивідуальні підприємці (фізичні особи) та підприємства (юридичні особи).
- Якщо людина бажає займатись туристичним бізнесом, необхідно проаналізувати плюси та мінуси всіх організаційно-правових форм реєстрації. Перш за все, слід вирішити наступне питання: працювати як ФОП (Фізична особа - підприємець), юридична особа у формі ПП (Приватне підприємство), ТОВ (Товариство з обмеженою відповідальністю), ПАТ (Повне акціонерне товариство) або в іншій організаційно-правовій формі. Враховуючи їх різноманіття, важливо зробити правильний вибір та зареєструватись у тій формі, яка є зручною та ефективною для підприємця.

- Найпростішим рішенням, як з точки зору реєстрації, так і ведення податкової звітності, є реєстрація ФОП. Вигідним такий варіант є для осіб, які вкладають невеликі кошти у туристичний бізнес. ФОП є зручним варіантом з податкової точки зору: не потрібно сплачувати податок на прибуток, а також ряд інших податків, платниками яких є юридичні особи (ТОВ, ПП, ПАТ). Єдиний податок - ідеальний варіант, який дає змогу суттєво скоротити кількість облікової та звітної документації та відмовитися від послуг бухгалтера. Разом із тим підприємець може не турбуватися про адміністративну відповідальність за неправильно подані звіти або невчасну сплату податків.
- Для реєстрації ФОП людині потрібно визначитись із видами економічної діяльності за КВЕД (Класифікатор видів економічної діяльності), системою оподаткування та банківською установою (якщо заплановано відкриття розрахункового рахунку).

- Громадяни України для реєстрації ФОП надають державному реєстратору копії паспорта та довідки про присвоєння ідентифікаційного номера. Після завершення процедури реєстрації підприємцем отримуються реєстраційні документи, які містять виписку з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, довідку статистичного управління, довідку податкового органу про взяття на облік платника податку, заяву з відміткою про подання на реєстрацію книги обліку доходів та витрат, повідомлення про реєстрацію у районному відділенні Пенсійного фонду України.
- Таким чином, основними привілеями ФОП порівняно з ТОВ або ПП є: відсутність обов'язку до формування статутного капіталу; зручна та досить проста процедура ведення бухгалтерії; спрощена схема оподаткування; швидка процедура реєстрації (проходить за місцем постійного проживання); підприємець не зобов'язаний мати печатку та розрахунковий рахунок у банку (хоча цілком має на це право).

- Важливо пам'ятати про суттєвий недолік, який має ФОП. Це відповідальність перед контрагентами усім майном, крім майна, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення. Саме тому підприємцю перед укладанням будь-яких договорів дуже уважно слід їх вивчати.
- Приватне підприємство (ПП) є повноцінною юридичною особою, що засновано на праві приватної власності. ПП є одним із найпростіших форм юридичних осіб, перехідною формою від фізичної особи підприємця до товариства з обмеженою відповідальністю. Враховуючи зазначені факти, багато вітчизняних підприємців надають перевагу реєстрації приватного підприємства на стадії започаткування бізнесу, маючи при цьому максимальний захист та мінімальні витрати.

- Основною відмінністю ПП від інших видів юридичних осіб є законодавче регулювання. Якщо такі організаційно-правові форми юридичних осіб, як товариство з обмеженою відповідальністю або акціонерне товариство законодавчо врегульовані, то приватне підприємство не має спеціалізованого законодавства. Це залишає широкі можливості для регулювання діяльності ПП його власнику.
- Для державної реєстрації приватного підприємства необхідні наступні документи: копія паспорта та ідентифікаційного номера керівника, копії паспортів засновників (для фізичних осіб), копії установчих документів засновників (для юридичних осіб), інформація про розмір та розподіл часток у статутному капіталі, види діяльності за КВЕД.

- Господарські товариства - це підприємства, установи та організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [44].
- Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ), безумовно, залишається найбільш популярною організаційно-правовою формою серед всіх інших підприємств. Це пояснюється низькою вартістю реєстрації та чіткою законодавчою базою. Засновниками ТОВ можуть бути одна або декілька осіб, як фізичних так і юридичних.

- Створюючи таке підприємство, слід пам'ятати, що порядок створення та порядок діяльності господарських товариств, зокрема ТОВ, регулюються Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України "Про господарські товариства" та Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців".
- ТОВ - це господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Сутність товариства полягає в тому, що його учасники відповідають по зобов'язаннях в обмеженому форматі та несуть ризик збитків у межах внесків до статутного капіталу товариства. При цьому додаткові вимоги до учасників не висувуються, а стягнення з них додаткових грошових сум є неможливим.

- Установчим документом ТОВ є статут, у якому повинні зазначатися відомості про назву, вид та місцезнаходження товариства, предмет та цілі його діяльності, розмір та порядок утворення статутного та інших фондів, розмір часток кожного з учасників, розмір, склад і порядок внесення вкладів, порядок розподілу прибутків і збитків; склад засновників і учасників; склад і компетенція органів товариства, порядок прийняття рішень.
- Розробку установчих документів ТОВ слід доручати досвідченим фахівцям у галузі цивільного та господарського права або хоча б консультуватися з ними, тому що не всі положення, необхідні для статуту, мають поглиблені роз'яснення у законодавчих актах. Зокрема, не деталізовані питання формування статутного капіталу майном, процедура продажу учасниками товариства своєї частки та повноваження членів виконавчого органу (якщо він колегіальний).

- З урахуванням вимог Цивільного та Господарського кодексів України, для державної реєстрації ТОВ потрібні наступні документи: рішення власників майна чи уповноваженого ними органу, статут товариства, документи, що свідчать про сплату засновниками не менше 50% внеску в статутний капітал, реєстраційна картка встановленого зразка, документ про сплату зборів за державну реєстрацію.
- Туристичний бізнес на основі значних початкових інвестицій доцільно реалізовувати у формі акціонерного товариства. Головним атрибутом такого товариства служить акція - вид цінних паперів, що являє собою свідоцтво про власність на визначену частку статутного капіталу акціонерного товариства. Вона надає її власнику (акціонеру) певні права, зокрема: право на участь в управлінні товариством, право на частину прибутку товариства у випадку його розподілу (дивіденди), а у випадку ліквідації - на частину залишкової вартості підприємства.

- Акціонерні товариства існують двох видів: публічні та приватні. Здатність акцій вільно обертатися не є єдиною особливістю цих типів товариств. Статус товариства, як публічного так і приватного, позначається на можливості залучення фінансового капіталу на фондових ринках, ступені захисту прав міноритарних акціонерів товариства, стабільності відносин власності та поточного контролю у товаристві, гнучкості інструментів корпоративного управління товариством.